

KRONIKA

Idėjų kraitelė

Leonas Jovaiša. Žmogaus ugdymo mokslo sistemos klausimu

Šiandien proteguojamas permanentinis žmogaus ugdymas sulaukia vis gilesnių išvalgų ir platesnių analitinių teorijų, tačiau sisteminės koncepcijos yra atviros platesniam samprotavimui. Todėl šiuo straipsniu bandoma ieškoti nenutrūkstamo žmogaus ugdymo sistemos. Be to, ugdymo mokslas Lietuvoje mažai pasiekia praktiką. Jį reikia plėsti.

Sistemos platumui žymėti gerai tinka antropogogikos terminas (gr. *antropos* – žmogus + *agoge* – vedimas). Šis terminas jau plačiai vartojamas kai kuriose Europos šalyse. Rusijoje jis siejamas su nuteistųjų žmonių auklėjimu, Pietryčių Europoje jis turi platesnę reikšmę. Kai kurie autoriai juo apibendrina tokias ugdymo mokslo šakas, kaip antai pedagogika, andragogika, gerontagogika. Taip ir rašo: antropogogika = pedagogika+andragogika+gerontagogika. Šių eilučių autorius jau 2004 metais išleistoje knygoje „Veikimo įgymių plėtra“ antropogogiką aiškina kaip mokslą apie visų žmogaus įgymių (fizinių, psichinių, dvasinių) ugdymą. Rašoma, kad jis apima tokias ugdymo mokslo šakas: dietetiką, didaktiką, hodegetiką. Šiandien autoriui visiškai aišku, kad šiuos įgymius būtina ugdyti visą žmogaus gyvenimą, kad teisinga yra permanentinio žmogaus ugdymo koncepcija.

Permanentiniam žmogaus ugdymui tinka šiuolaikinės Lietuvoje išplėto ugdymo mokslo šakos ir skelbiama „Švietimo naujienose“ patirtis. Schemiškai ugdymo mokslo šakų sistemą galima parodyti taip.

Antropogogika		
Ugdymo epistemologija		
Užsienio kraštų ugdymo pažinimas		
Lietuvos ugdymo mokslo žinios		
Pasaulinė ugdymo mokslo istorija		
Edukologija	Pedagogika	Andragogika
Ugdymo metodologija	Priešmokyklinė Mokyklinė	Dirbančiųjų ugdymas
Didaktika	Universitetinė	Specialybių teikimas
Hodegetika		Perkvalifikavimas
Gerontagogika		Švietimo vadyba
Intelektinis ir etinis veiklinimas		Apskaita
Pensininkų savilava		Administravimas
Socialinis aktyvumas		Kontrolė

Šių ugdymo mokslo šakų veiklą aukštosiose mokyklose organizuoja atitinkamos katedros, pavyzdžiui: švietimo vadybos katedra, edukologijos katedra, pedagogikos katedra, bet gali būti antropogogikos fakultetas ar institutas, kuriame veikia visos katedros. Gali būti ir toks atvejis, kai vienoje edukologijos katedroje veikia visų ugdymo mokslo šakų specialistai. Tai priklauso nuo institucijos poreikių.

Visų antropogogikos šakų pagrindinės kryptys yra tokios: 1. Personalinės ir materialinės bazės sudarymas. 2. Mokslinio tyrimo vykdymas, jo rezultatų įdiegimas ir dėstymas. 3. Moksliniai bendradarbiai ar dėstytojai visų

amžiaus tarpsnių žmones rengia sėkmingai veiklai jų geidžiama specialybių kryptimi. 4. Moksliniai bendradarbiai ar dėstytojai rengia mokslinius ir metodinius ugdymo projektus visoms ugdymo institucijoms, taip pat daktaro laipsnio disertacijoms. 5. Antropogogikos institucija veikia sąveikaudama su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis ir kitų šalių ugdymo mokslininkais.

Kiekviena mokslo šaka turi savitus tikslus, uždavinius, tyrimo metodus ir struktūrą.

Ugdymo epistemologija – antropogogikos mokslo šaka, kaupianti žinias apie pasaulinę ar tam tikrų valstybių ugdymo būklę, jos pasiekimus ir trūkumus. Nepriklausomoje Lietuvoje svarus tos srities tarptautinių pasiekimų laimėjimas yra Lilijos Duoblienės veikalas „Šiuolaikinė ugdymo filosofija“ (Tyto alba, 2006). Lietuvos originalaus ugdymo patirties laimėjimą ištyrė Vilija Targamadžė savo knygoje „Alternatyvi bendrojo lavinimo mokykla: mokyklos naratyvo kontūrai“ (VU leidykla, 2010). Švietimo ministerijos žurnale „Švietimo naujienos“ plačiai, konkrečiai ir įdomiai nušviečiama ugdymo patirtis Lietuvos mokyklose, šeimoje, visuomeniniame gyvenime. Tuo gali naudotis visi mokslininkai. Ugdymo istorijos tyrimai matyti kiekviename tos srities vadovėlyje.

Edukologija apima fundamentalius žmogaus ugdymo klausimus. Jos pagrindas yra epistemologija, metodologija, mokanti, kaip tinkamai rinktis žinias apie ugdymą ir jas mokslškai tvarkyti. Nepriklausomoje Lietuvoje didžiausias įnašas į ugdymo metodologiją yra Bronislovo Bitino gausiose knygose: „Ugdymo tyrimų metodologija“ (Vilnius, 1998), „Ugdymo filosofija“ (Vilnius, 2000), „Pedagoginės diagnostikos pagrindai“ (2002). Net naujausiame savo prisiminimų leidinyje „Gyvenimas ugdymo verpetuose“ (Klaipėda, 2010) jis nagrinėja bendriausias šiuolaikinio ugdymo mokslo problemas.

Edukologijos sistemai taip pat priskirtina didaktika ir hodegetika. Didaktikai maža pa-

dirbėta, nors praėjusio dešimtmečio pabaigoje autorių kolektyvas paskelbė savo darbą „Aktyvaus mokymosi metodai“ (1998). Čia pateikiamos kritinio mąstymo ugdymo idėjos, principai, analizuojami pamokų planavimo būdai, mokytojų parengtų ir su savo mokiniais vestų pamokų planų pavyzdžiai. Yra įvairių didaktinio pobūdžio straipsnių žurnaluose. Šiuo metu skverbiama į užsienio mokyklų naujoves. Lietuvoje pagarsėjo Montessori, Valdorfo mokyklos. Mokymo dalykai ir jų metodai laukia nuodugnių tyrimų, tobulinimo, nors jų pradmenys žinomi. Jie gerai išdėstyti L. Šiaučiukėnienės, O. Visockienės, P. Talijūnienės knygoje „Šiuolaikinės didaktikos pagrindai“ (Kaunas, 2005). Vadovėlyje išryškintos šiuolaikinės didaktikos problemos, principai, aplinka, metodai ir kt.

Visiškai kitokia hodegetikos (auklėjimo mokslo) tyrimų Lietuvoje būklė. Nuodugnai atskleista hodegetikos pagrindų, turinio, metodų sistema. Lietuvoje plačiai naudojama žinomų profesorių Vandos Aramavičiūtės, Elvydos Martišauskienės, Onos Tijūnelienės hodegetikos veikalais.

Pedagogika, kaip vaikų, paauglių ir jaunųjų ugdymo mokslas, Lietuvoje turi ne tik gilią šaknį, bet ir plačius empirinius, teorinius šaltinius. Sunku išvardyti gausų autorių sąrašą. Dabar fundamentalius pedagogikos pagrindus deda iš edukologijos tyrimų, o konkretų jaunimo mokymą, lavinimą, auklėjimą remia šiuolaikiniais tyrimų rezultatais duomenimis.

Andragogika – neseniai Lietuvoje pradėta plėtoti dirbančių suaugusiųjų ugdymo mokslinė disciplina. Vienas iš žymiausių veikalų yra Danguolės Beresnevičienės veikalas „Comparative andragogy“ (VPU, 2002). Kai kuriuose universitetuose įvestas andragogikos dėstymas. Įdomiausia ir tai, kad gerontagogikos (pensininkų) ugdymas jau vykdomas Vilniaus, Klaipėdos universitetuose. Senuoliai renkasi sau įdomias programas. Taip pat naujas yra ir švietimo vadybos mokslas, bet šioje srityse jau

padirbėta nemažai. Daug nuveikė VPU profesorius Rimantas Želvys, tai ypač matyti jo knygoje „Švietimo organizacijų vadyba“ (Vilnius 2010) ir KTU profesorė Palmira Jucevičienė, išskirtina jos knyga „Besimokantis miestas“ (Kaunas, 2007).

Šioji antropogiklos sistemos apžvalga teikia orientaciją, kaip Lietuvoje plėtoti ugdymo mokslą remiantis visų ugdymo sričių patirtimi, vertinant ją tvirta moksline metodologija, rengiant ugdymo tobulinimo projektus, mokslinius jų įgyvendinimo metodus.